

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА СИСТЕМИ ОСВІТИ І ВІЙНА

Віталій ПАНОК

Copyright © 2015
УДК 159.98 : 371.7

Vitaliy Panok

PSYCHOLOGICAL SERVICE OF SYSTEM OF EDUCATION AND WAR

В сучасному українському суспільстві точаться розмови про важливість надання психологічної допомоги постраждалим від військових дій, переселеним з окупованого Криму і Севастополя, пораненим, сім'ям загиблих. Почасти з'являється інформація про те, що громадські організації, фонди, міжнародні організації, волонтери надають психологічну і психотерапевтичну допомогу постраждалим. Натомість майже нічого не говорять про участь представників психологічних служб державних структур у цій роботі.

Однією з таких служб є *психологічна служба системи освіти*. Створена вона була понад 20 років тому і на сьогоднішній день є найбільш чисельною і найбільш структурованою. За даними щорічного моніторингу у психологічній службі системи освіти на кінець 2013–14 навчального року нараховувалось **24311 працівників**. У дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, позашкільних навчальних закладах та вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації працює **16004 практичні психологи та 7388 соціальних педагогів**. В цілому забезпеченість психологами і педагогами в навчальних закладах України становить **53,9%** від їх нормативної потреби.

Головною науково-методичною організацією психологічної служби є *Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи* Національної академії педагогічних наук України. Отже, Академія створила унікальну науково-впроваджувальну організацію, що безпосередньо впливає на процес реалізації освітньої політики в державі. Саме такий підхід до впровадження результатів наукових і методичних досліджень дозволяє оперативну, фактично в режимі on-line, реагувати на швидкоплинні зміни ситуації в

освітній галузі: збирати інформацію, проводити опитування, надавати методичну допомогу практикам.

Одним із прикладів такої роботи є надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги населенню працівниками психологічної служби системи освіти. Так, у березні поточного року науковими співробітниками УНМЦППСР НАПН України було проведено моніторинг діяльності психологічної служби системи освіти з питання надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги постраждалим внаслідок окупації Криму і Севастополя та бойових дій на Сході України. Інформацію було зібрано з усіх областей України та міста Києва. Вона узагальнювалась на основі даних з обласних центрів психологічної служби, які, своєю чергою, підсумовували дані з міст і районів.

У процесі дослідження вивчались такі питання: а) скільки працівників служби долучено до надання допомоги різним категоріям постраждалих; б) скільки постраждалих змогли одержати чи продовжують одержувати той чи інший вид допомоги; в) які види психологічної і соціально-педагогічної допомоги надають працівники служби у межах своєї компетенції.

Результати моніторингу показали, що основними цільовими групами, з якими працюють практичні психологи і соціальні педагоги, є вихованці, учні, студенти усіх типів навчальних закладів, котрі були переселені з інших регіонів України; батьки і члени сімей переселених вихованців, учнів, студентів; діти і сім'ї учасників АТО; населення, що проживає у безпосередній близькості до бойових дій (Донецька і Луганська області); діти і сім'ї загиблих на Майдані, в АТО, інших бойових діях; діти і сім'ї поранених у бойових діях;

Рис. 1.
Кількість працівників психологічної служби, які надають допомогу постраждалим унаслідок окупації Криму і Севастополя та бойових дій на Сході України (% від загальної чисельності)

діти-сироти і діти, котрі мають вади психофізичного розвитку, які були переселені; діти і дорослі, що не відвідують даний навчальний заклад; призовники і резервісти.

Найбільш поширені види допомоги, що надають працівники психологічної служби, охоплюють: індивідуальне і групове обстеження дітей і дорослих; індивідуальне і групове кон-

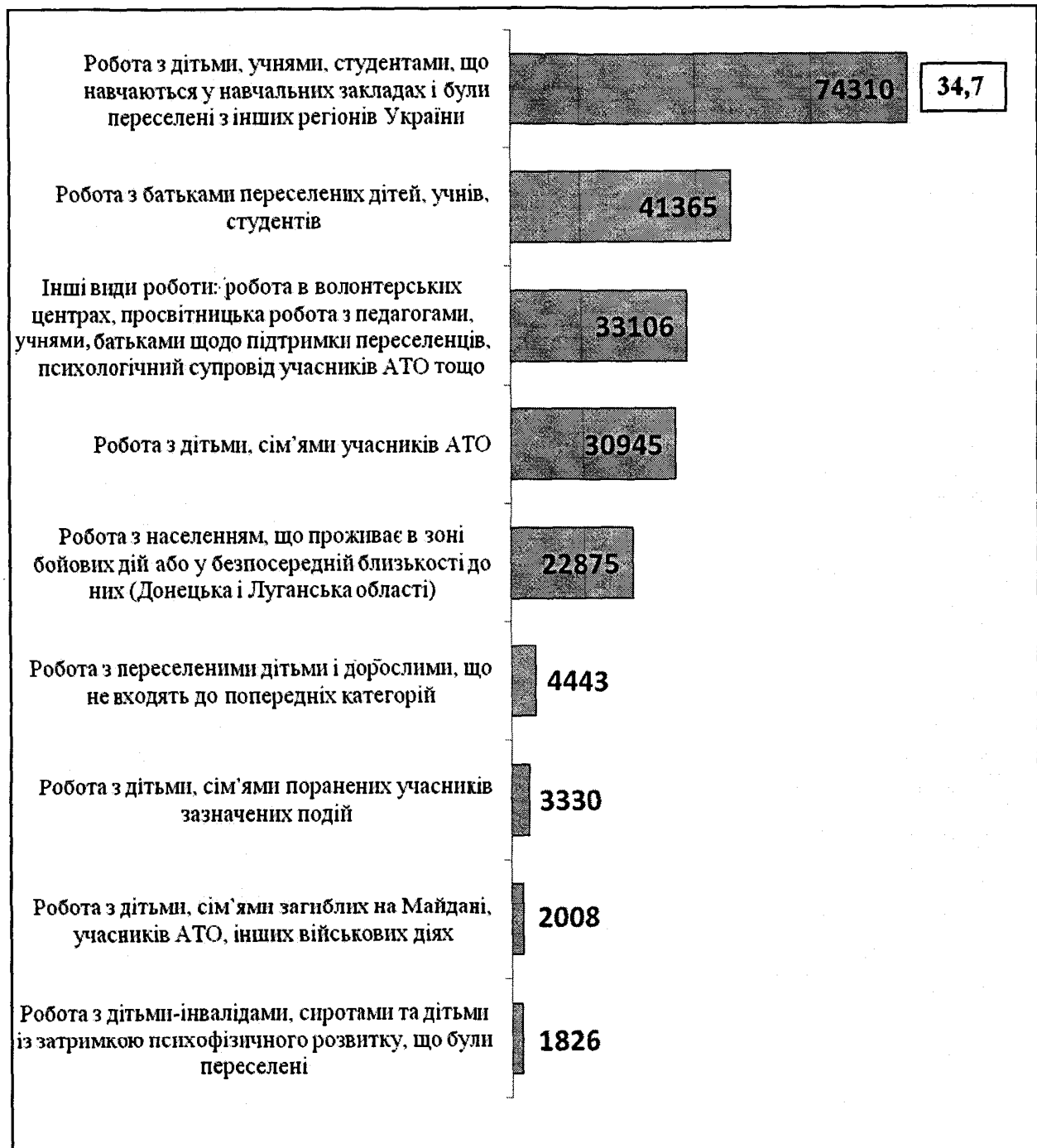

Рис. 2.

Діяльність працівників психологічної служби з надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги постраждалим унаслідок окупації Криму і Севастополя та бойових дій на Сході України (кількість клієнтів)

сультування; індивідуальна і групова психотерапія; психологічна корекція негативних емоційних станів, страхів; адаптація до нових умов проживання і навчання; групові ін-

терактивні заняття, тренінги, “групи зустрічей”; налагодження системи комунікацій з органами соціального захисту, волонтерами, закладами охорони здоров'я, військовими

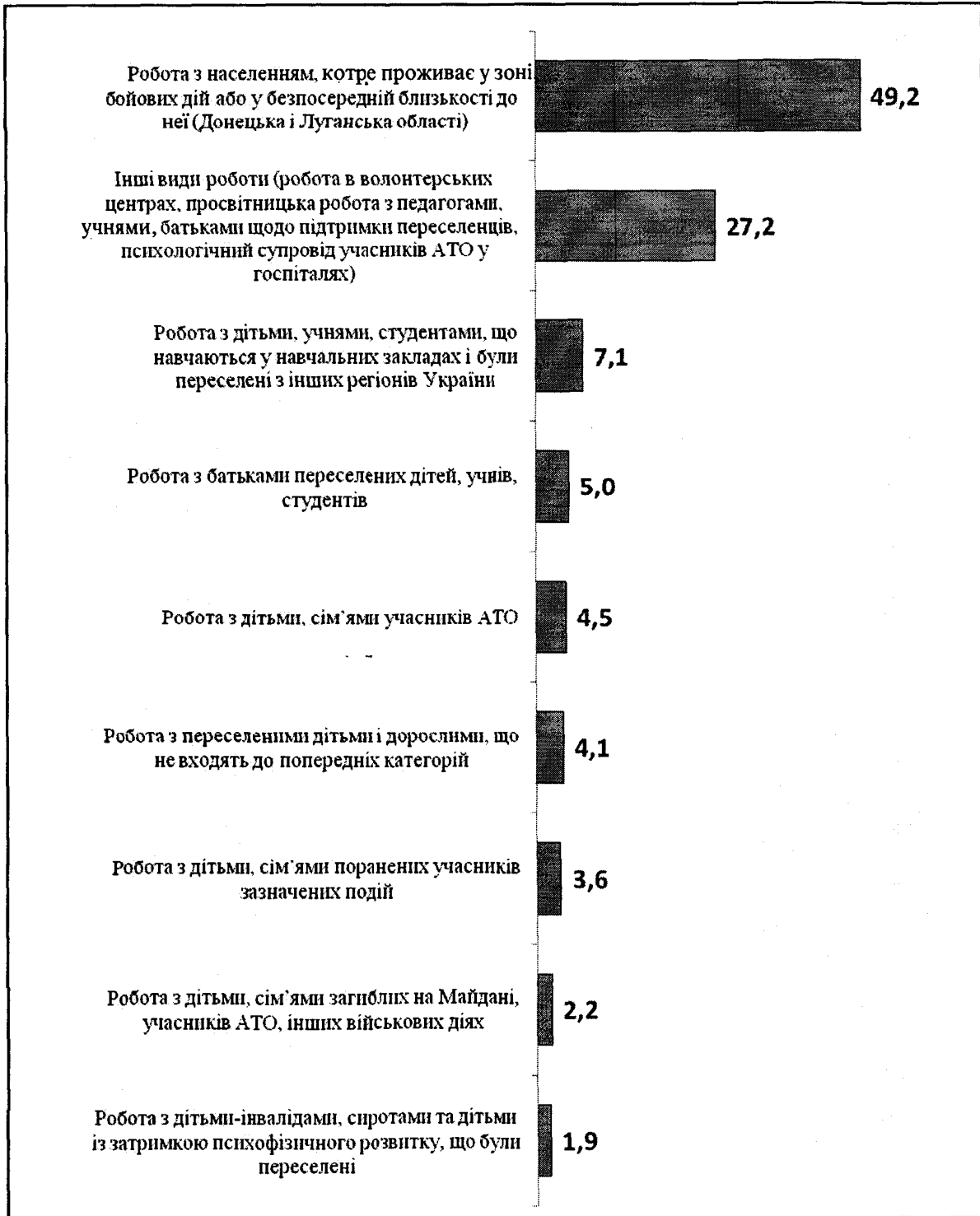

Рис. 3.
Навантаження у роботі працівників психологічної служби системи освіти НАПН України (кількість клієнтів на одного працівника)

частинами, місцевою адміністрацією та ін. Загальна чисельність осіб, які одержали або

продовжують одержувати допомогу від працівників психологічної служби, становить **214208**.

У тому числі **8757** особам допомога надавалась на волонтерських засадах (у вільний від основної роботи час).

Як видно з *гістограми 1 (рис. 1)*, приблизно 43,2 % від всієї чисельності працівників психологічної служби надають допомогу вихованцям, учням, студентам, котрі навчаються у навчальних закладах і були переселені з інших регіонів, з них 38,4 % – психологи, 59,1 % – соціальні педагоги. У роботі з батьками і членами сімей переселених працюють 33,8 % від кількості працюючих у психологічній службі, з них 34,2 % – психологи, 37,3 % – соціальні педагоги. У роботі з дітьми і сім'ями учасників АТО беруть участь 28,4 % від загальної чисельності працівників служби, з яких 27,6 % – психологів, 32,4 % – соціальних педагогів. До роботи у військкоматах залучено 747 фахівці служби; у тому числі 696 – практичні психологи і 51 соціальний педагог.

Під “іншими видами роботи” респонденти мали на увазі в основному такі види: участь у благодійних акціях і виховних заходах, що проводяться у навчальному закладі; просвітницька робота з педагогами, батьками та учнями щодо підтримки переселенців; психологічний супровід учасників АТО в госпіталях та ін. – 5 %. Отож більше 40 відсотків працюючих у психологічній службі беруть участь у наданні допомоги різним категоріям постраждалих.

При визначенні обсягів роботи з надання допомоги постраждалим за основний показник було взято кількість людей, яким надавалась або надається допомога (клієнти). При цьому зазначимо, що до цього загалу увійшли як люди, котрі одержали разову допомогу (консультація, тренінг, бесіда), так і ті особи, з якими працівники служби працюють упродовж певного часу (тиждень, місяць, кілька місяців). Іншими словами, підраховувалась не кількість зустрічей (сеансів) з одним клієнтом, а кількість клієнтів (*див. рис. 2*).

Найбільша кількість клієнтів – це вихованці, учні, студенти, які навчаються у закладах освіти і були переселені з інших регіонів країни. Їхня кількість становить **понад 74 тисячі**. Водночас до працівників служби звернулося **понад 41 тисяча батьків** і членів родин переселених дітей. Робота з цією категорією постраждалих є важливим напрямом роботи практичних психологів і соціальних педагогів, оскільки родина – це основа психологічної реабілітації, найбільш суттєвий її ресурс.

Близько **31 тисячі дітей і членів сімей учасників АТО** одержали або продовжують одержувати психологічну і соціально-педагогічну допомогу від працівників служби. При цьому окремо відзначимо працівників ПССО, котрі працюють з населенням у зоні бойових дій, або у безпосередній близькості до них (Донецька і Луганська області). Часто допомога надається дітям і дорослим, які мешкають по різні боки “лінії розмежування”. Кількість таких специфічних клієнтів складала на момент дослідження **майже 23 тисячі**. Цю роботу виконували і виконують 465 спеціалістів, часто наражаючись на особисту небезпеку. Усереднено на одного фахівця служби припадає близько **50** клієнтів у названих областях, а це надзвичайно багато з огляду на складність проблематики, з якою доводиться працювати.

На *рис. 3* наведено дані про навантаження у роботі працівників психологічної служби (середня кількість клієнтів з тими чи іншими проблемами, що приходиться на одного працюючого з ними працівника служби).

Підводячи підсумки, маємо зробити один важливий **висновок**: найбільш масштабну, системну і скоординовану психологічну допомогу постраждалим різних категорій від військових дій у нашій державі надає тільки психологічна служба системи освіти.

АНОТАЦІЯ

Паюк Віталій Григорович.

Психологічна служба системи освіти і війна.

Стаття висвітлює систематичну фахову роботу працівників психологічної служби системи національної освіти (а це нині 22400 осіб) та її головної оргуправлінської структури – Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України про спрямування, зміст, форми, різновиди та обсяги надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги (переважно на волонтерських засадах) постраждалим унаслідок окупації Криму і Севастополя та бойових дій на Сході України. Результати цього річного березневого моніторингу в усіх областях, районах і містах країни показали, що досить різноманітними є як основні цільові групи населення, котрим надається психосоціальна допомога, так і її види, акції та заходи, які істотно полегшують сприйняття різними категоріями постраждалих повсякденного багатопроblemного життя.

Ключові слова: Україна, національна освіта, психологічна служба, прикладна психологія, соціальна робота, війна, учасник АТО, особа постраждалого, психосоціальна допомога, консультування, психотерапія, психологічна корекція, тренінг, волонтерство.

АННОТАЦІЯ

Панок Віталій Григорьевич.

Психологическая служба и война.

Статья освещает систематическую профессиональную работу работников психологической службы системы национального образования (а это в настоящее время 22400 человек) и ее главной оргуправленческой структуры – Украинского научно-методического центра практической психологии и социальной работы НАПН Украины о направлении, содержании, формах, разновидностях и объемах предоставления психологической и социально-педагогической помощи (преимущественно на волонтерских основаниях) пострадавшим в результате оккупации Крыма и Севастополя и боевых действий на Востоке Украины. Результаты нынешнего мартовского мониторинга во всех областях, районах и городах страны показали, что достаточно разнообразны как основные целевые группы населения, которым оказывается психосоциальная помощь, так и ее виды, акции и мероприятия, которые существенно облегчают восприятие разными категориями пострадавших повседневной многопроблемной жизни.

Ключевые слова: Украина, национальное образование, психологическая служба, прикладная психология, социальная работа, война, участник АТО, лицо пострадавшего, психосоциальная помощь, кон-

сультивирование, психотерапия, психологическая коррекция, тренинг, волонтерство.

ANNOTATION

Panok Vitaliy.

Psychological service of system of education and war.

The article highlights the systematic professional work of workers of psychological service system of national education (which is now 22400 persons) and its orgmanagement structure – Ukrainian scientific-methodical center of practical psychology and social work of NAPS of Ukraine about referrals, content, forms, types and volume of granting psychological and social-pedagogical help (mostly on a volunteer basis) suffered in a result of occupation of the Crimea and Sevastopol, and the fighting in the east of Ukraine. The results of this year's March monitoring in all regions, districts and cities of the country showed that quite various are as basic targeted groups of population which granted psychological help as its types, actions and measures which essentially facilitate the perception by different categories of victims everyday many problem life.

Key words: Ukraine, national education, psychiatric services, applied psychology, social work, war, ATO member, the person of affected, psychosocial help, consultancy, psychotherapy, psychological correction, training, volunteering.

Надійшла до редакції 12.03.2015.